

CSOKONAI LAPOK

SZÉPIRODALOM ÉS TÁRSASÉLET KÖZLÖNYE.

TULAJDONOS SZERKESZTŐ

ORBÁN PETŐ.

 A közbejött akadályok miatt jelenleg csak félfvet adhatunk. A hiányt azonban e hó folytán utánpótolandjuk.

Szerk.

Ős ének,

melyet Árpád korában élt magyar költő zenghetett.

Merre szálljak keblem lángzatában
Honszerelmem villanyszárnyain?
.. Mindenütt báj és gyönyör virulnak
E dicső hon dús határain!
Minden része, tája e hazának
Tettét hordja a had bajnokának!

Munkács! édesen leng rád a lélek
Halhatatlan emlékezete,
A hol e méz — s tejjgazdag hazában
Nyugodott Hadúrnak nemzete.
Hol negyvennap — s negyven éjelen át
Kipihente utja fáradsalmát.

És te Ungvár, mely a szitytya kardnak
Villámát görnyedve érezéd,
Bünhődél, hogy nyúlsvivü vezéred
Tót Latorcát szökni engedéd,
Nyúlsvivü volt s — mert fán függ a gyáva:
Nyúlsvivéhez méltó lön halála!

S hol imát emelt a szitytya nemzet
Nagy Hadúrhoz, ki erőt adott,
Láttad ott, Ungvárnak büszke népe,
A magyart, négy nap hogy' vigadott!
Láttál buzgányt Árpád vas kezében
S szent tekintély villanyát szemében!

Alpár, hallád riadó hatalmát
A kürtnek, melyet fuvott Lehel;
Érezéd Árpád karának súlyát,
Mely alatt megtört olysok kebel!
Láttad őt Szer, a csaták vezérét:
Szent törvényt egysíteni népét!

És te, göndör habfodorszegélyü
Ősz Duna, szeresd e nemzetet,
Hórdozd hátadon szerencse utján:
Vashorgonnyal ez nem sérteget, —
Átnemázó tömlő leng alatta:
Csónakát a párdueről ragadta.

... Árpád táborának terjedelme
Áradatként nyult el a Dunán,
S a mint Rákoson végzé a nemzet,
Átvonult a napnak alkonyán.
Láttad azt Pannoniának népe:
S elborult láttára lelked épe!

... Szerte nézek e kies hazában.
Mindenik hely nagy tettet fedez,
Méltó a dal, melyet róla a lant,
Melyet a költőajk zengedez.
De, mint a vad Orpheus lantjára,
A költő megáll rád Budavára!

Négy száz év előtt az Istenostor
Nagyhatalmu karja alkotott,
Termeidből a parancs Volgától
Rhénusig dörögve harsogott; —
Egy szavára a hős Etelének
A világsarkok megrendülének.

Nem csúszott hízegés termeidbe,
Meszsze kergeté azt hős Etel;
Nyúgat és kelet két büszkesége
Meghajolt előtted térdivel:
Róma és Konstantinápoly népe
Térhdajolva vitt adót elédbe.

.. S hol van a fény és a szitytya nemzet,
Hol van a hős és a tűzkebel,
Mely négy század föllegét, borúját
Szent egedről, Buda! verje el?
Hol van a kar, a melynek csapása
Jogbitorlódnak sirját megássa!?

Tán kihaltanak? Nem, ott ragyognak,
A hol egykor a nagy ur, Etel,
Ott van a hős, vele ott a nemzet:
Mindenikben ott a tűzkebel,
Álmából az Istenostorának,
Rendületlen hősek támadának.

Ott a hősek. Villám van szemökben,
Készek vézsre, bajra, bármi jő,
Vélnéd: a hadisten áll előttök —
Árpád az, Etelnek vére ő,
Büszkesége a harc nemzetének,
Kit fejjökké Ungváron tevének.

... Öszszegyül Budán a nemzet fénye,
Megrivall a kürtök ércszava,
Majd, miként a villám földre csattan —
Megdörögül Árpádnak szózata:
Elnémül a kürt zugó moraja —
S így hangzik Árpád vezéri szava:

„Anynyi vész és fürgeteg dacára,
„Mely utunkban eddig üldözött,
„Itt vagyunk Etel dicskoszorúja
„Nefeletsvirágai között!
„Itt vagyunk, hol báj s gyönyör virulnak:
„Itt méltó hálát adunk Hadúrnak!

„Bájos kert e hely szent vidéke,
 „Minden szálfa szent emlékjelünk,
 „Itt lakott s a nagy világ hatalmát
 „Innen kormányozta E t e l ú n k.
 „Viszszavette Budát karunk sulya:
 „S eltűnt róla négyszáz év boruja!

„Itt — Hadurra mondom — a magyar
 „E t e l é t nem szegyeníti meg:
 „Karja vas, acéla villámsugar,
 „Öldöklő csatában forogtæg.
 „Csak ne bántson honfit honfi karja:
 „Nagyságát Hadur is úgy akarja.

„Jertek nézzük a várat közlelöl,
 „Jertek ernyedetlen bajnokok:
 „Ott Hadur s E t e l tiszteletére
 „Velem kúpákat koccantsatok!“ —
 Szólt. És intésére a vezérek
 Szent vágyakkal utána kelének.

Ö s B u d a romjain, szitytya módra,
 Habzó szíjvel kedvre keltenek,
 Fuólak és tamburák zajában
 Ömledeztek a hős énekek.
 Sült ökörhúsnak s boros kupának
 Bőségében, áldomásozának!...

Elbeszéltek vigan tót L a t o r c á t,
 Vigan emlegették tót Z o b o r t,
 — A k i t H ú b a a bitón felejtett, —
 S megtették nekik Budán a tort.
 Főncsapongó kedvök édenébe
 Öszszeforrt jelen s mult drága képe!

... És Budát, melyről dörgött E t e l e,
 Birja a vitéz harcos magyar
 S lesz — oh legyen is, mig ember élend —
 Azt megoltalmazni szitytya kar!
 Birja a hont, melyet birt előde,
 Tej, méz s bor bőven csorog belőle.

... S hol van a hős, a ki megnyitotta
 E nemzetnek a gyönyör lakát,
 Hol van a kar, a melylyel kivivta
 Anynyi vész közt e dicső hazát?
 Ott a hős a pesti hegynek ormán,
 Ott örül népének vígadalmán!

Nincsen öldöklőbb, csatában nála,
 Megbámulja őt Hadur maga,
 Fényt derít a nemzet alkonyára,
 Nemzetének öre, csillaga.
 Szent igazság éltető sugára
 Pirt mosolygott dörgő ajakára!

... Nemzetem, ha életed egére
 Felboruland egykor a vihar,
 És hazádon a kaján irigység,
 Vagy gyűlölet átkos féрге mar:
 Gondolj vissza Árpád szellemére:
 Istenülz hazádnak védtetére!

Oláh Károly.

A világ.

(Nedélyes értekezés.)

Világ! Szép egy szó! — A kerek földön egy nemzet sem mutathat fel ily szép szót. — A magyar így nevezi a mindenséget.

A szláv szvet, a latin mundus, a német Welt még felét is alig jelenti ama szép és mély értelemnek, a mit a „világ“ kifejez, bár ugy látszik, hogy a német a Welt szót a világból csinálta, de menynyire eltér az eredetitől, s menynyire kisebb és szorosabb körben forog!

Mi gyönyörű eszméje volt őseinknek, miszerint a mindenséget világnak nevezték; mert a világ világot is tesz, sőt épen a világ teszi a világot.

Ki akarták, sőt ki is fejezték ők ezáltal a lét minden nagyságát, fonségét, dicsőségét, üdvét, magát az istent, ki e mindenségen világol, átvilágol, azt átvilámolja.

Világnak nevezték a mindenséget; mert a világ erejétől áthatva tisztán érezték, hogy az a fő mindenben, e nélkül, t. i. világ nélkül, nincs világ, élet, élv, üdv, boldogság. — Nagy gondolat! dicsően-merész kifejezése a mindenségnek, mit csak egy az újvilág kezdetén isten kezéből ujdjon kijött lélek ér fel észszel, és merhet ki-gondolni önmagától!

A mai időben igen sok lélek fel nem tudja észszel érne a világot; noha a világ önkint kijelenti magát már természeténél fogva, sőt nem is lehet magát ki nem jelen-tenie. —

De az idő sárga moha befogá a hajdan szép lelket, s sok lélek csak szemvilágán által nézi a világot. E testi műszer pedig nagyon megcsalja a lelket: mint a festett üveg világa a feketét is rózsaszínben tünteti elő.

Az ember szemvilága az arany fényvilágát leg-szebbnek találja, noha a természet az aranyat eredetileg a szemvilág elől mélyen a föld alá rejté.

Azt mondják, hogy már apáink, a régi híres magya-rok, az aranyat patkónak, kerékráfnak, sarkantyúnak, dolmánygombnak használták fel. Egyébiránt ezt mai na-pig lehet tapasztalni, hogy az arany patkóju paripa, az arany ráfos kerék sokkal jobban halad előre, és semmivel sem lehet ugy sarkantyuzni, mint az arany-nyal, és semmivel jobban be-gombolni a mellet, mint az arany nyal.

Azonban sok embernek előbb elvesz szemvilága, mintem az arany világát megláthatná; mig másoknak épen az arany fénye veszti el szemök világát; sőt — a mi több — sok ember, ha rágondol is az aranyra, már el-veszti szeme világát.

Az ember szemvilága a nővilágon legédesdeb-ben elmulat, mert van a nővilágnak egy igen szép birodalma — a szívvilág, melyet a szerelem világa vilá-git be, — és tán épezért jár oly szívesen a férfivilág szemvilága, gyakran sohajok kíséretében is, e szép birodalomba bucsura!...

Hanem egy idő óta ez a szívvilág igen titkos és rejtélyes, a szerelem világa aztán ennél fogva annyira ingatag és bizonytalan, kivált ha a hideg ész-világ rá-rámormicol, hogy igen sokan meg nem tudják különböztetni a nővilág szerelemvilágát az arany fényvilágtól, mely a szívvilágnak átgázolhatlan galikákat okozván, nem ritkán az embernek szemvilága is utána vész.

Ugyan ki ne bolondulna már enynyi világba bele? A kin aztán ez megtörténik, elmondhatja ama lék alá halóval, ki midőn már a jég alá elmerülő félen volt, így kiáltott: „Ajaj! vége a világnak!”

Igazán mondja ama magyar nóta, melyet talán Príhály komponált, kit a debreceni világ igen jól ismer:

„Látod milyen a világ?

Kinek szoros, kinek tág!”

„Világos, mint a subick!” mondaná erre egy-némely. —

Mert már annyira vagyunk, hogy a feketét is világosnak kelletik elismernünk; sőt valóban, némely subickos csizma jobban világít, mint gazdája szemvilága. Pedig még a legyek is szeretik a világot; mert a sötét szobából kiröpkednek a világosra, noha az ördög-lepke — nem tudni, rokon- vagy ellenszenvből-e — nekirohan az égő világnak, s míg azt szárnyaival elcsapkodni igyekezik: saját életvilágát égeti szét.

Oh ti gyáva emberek! (magamat sem véve ki, notandum) hogy bántok így a világgal? Egy férget nem tudtok teremteni a világon, s még is így zúritek, zavarjátok a világot! Egyik világgal a másik világot hajigáljátok agyon!

De nem ily összeviszszahánytvetett világot értettek ősapáink azon a világon, mit ők kezdetben világnak neveztek, mely világon a fogyás nem elveszés, az enyészet nem halál. — Elveszést és halált csak a világtalan ember gondolhat, és az, ki ama régi szó valódiás roppant értelmét teljesen felfogni nem bírja.

Nagyon régi tehát e szó, annál fogva nem is csoda, hogy annyira el van nyúve, míg azonban az is elviselt bennünket, és oly kevesen ismernek rongyaira az elnyűtt lelkek.

Mert bár nagyon szereti is a kényes ember az életet, de nem kedveli a rongyot, noha saját bölcsőjének rongya is az!

Node, ki kárhoztathatja ezért az embert? hiszen kegy és ájtat leng ábrázatán, követvén a halottasának ama szavait: „Ne szabd magad a világhoz!” — Innen van aztán az, hogy sok ember minden igyekezetével a világ ellen van; azonban még sem szabadulhat meg egészen a világtól; mert jól tudja azt, hogy a hol világ nincs, azaz a világon kívül, semmi sincs. — Mellékeveket gondol tehát, s azokat raggatja a világhoz és így akarja magát feltalálni a világon. —

Kurucvilág, Kossuthvilág, másvilág stb. ily el-

nevezéseket kellett találnia, de a mely csak töredékes része, az egész világnak.

És így nem hogy még a nagy gondolatot még nagyobbá tették volna az emberek: hanem a nagyot is elki-csinyítették. Összetörték a világot, s apró tökéletlen részeivel kérkednek... magokkal!

De talán gondolatba sem merné már az ember beölelni a világot, mivel ő akkor kívül maradván, sem mivé lenne? Pedig tudhatni a bölcsészettanból, hogy valamint sem miből nem lesz valami; úgy a valami nem lehet sem mivé. — Azt pedig fel sem tehetem, hogy volna valaki, a ki magát még csak valaminek sem gyanítaná.

Szépen halad a világ hatezer esztendő óta! —

Már ezelőtt sok ezer évvel megépítették a pyramokat (pürtől lángoszlop) az Abaviz partján, melyek a legmeghatározottabb tekintettel nézik a világ négy sarkait, s hajszálnyit nem hibázva, pontosan mutatják a világ délvonalát.

De orrára bukott a világ! Vad sergek romboltak Egyiptomban, kik a feledékenységbe ment hieroglyfák könyveit gátnak rakták az Abavizen. A viz kiöntött, de ők szára z lábbal tapostak keresztül a vízbeszórt könyvek garmadáján, mint valamely karos hídon, — s nincs többé világi ember, ki a pyramok világra szóló szavát megértené, s a ki annak hét egein felmászhatna. — Bekötött fejű emberek járnak el alatta, kik ha hallották is a pyramok csúcsán elsohajtó szélhangot, óvakodva gombolják be mellüket, nehogy át járja őket a szél.

Létrejött sok ezer évvel ezelőtt az emberi művészet csodaremeke a Memnonszobor, mely a hajnal sugarainak illetére, örömeben bájdalra zendíté varázshurjait. — Azt mondják, már ez is megszűnt énekelni, mert nem talált érző szívekre, melyek báj énekét szívesen hallgatták volna. Oh elfásult a világ szíve!

Vannak, kik hallván e szép regét a Memnon szobráról, fejt csóvalva mosolyognak, Memnont a mesevilágba állítván; a mesét pedig, hazugságnak tartván, nem hiszik. —

Hm! a mese szép hegedűszó, mely — Szent Dávidkint — igazat jelent. Sokan azt gondoljátok hogy a tündérvilág csak olyan költött világ volt. Azt gondolják, hogy aranyalmás Argilusok, hatytyuvá változó tündér Jolonák, parányinak tetsző, de nagyokat tehető Borszem Jankók, porból égig emelkedő Hamupepelyek, tüzzért égbe rontó Prometheusok nem valának valósággal? — Sőt ma is lehetnek, vannak is a kornak, a világnak tündérei, s ha szinte a mostani világ nem is, a jövő világ átteendi őket a tündérvilágba; mert a jövő világ alkalmasint jobban felnyitja szemvilágát s jobban felismeri az igaz érdem világító fényét, mint a mai aluszékony világ, mely nappal is alszik, s a fény előtt szemet huny.

Hiszen a mai divatvilág elaluszsa a hajnalt, 14*

reggelt 10, 11 óráig, s a napvilágot lefüggönyözött ablakokban lesván, sötét éjjel mécsvilágnál nyitja meg salonjait, mely mécs fagyos zsirbul, és sajtólt olajból lobogtatja világát! —

Igy változtatják a napot éjjé; így van megfordítva a világ! De hiszen a köpeny is fordítva jó!

Hanem azért kitörüljük-e szótárainkból a világot?

Nem biz azt! Sőt örökkön örökké megmarad a világ nemzetünk dicsőségére — szótárainkban! — mint Világosvár Magyarország Kistükörében, — melynek emléke ugyan a magyarnak gyászvilágává lön!

De ni ni! most veszem észre, hogy mécsvilágom alvófélen van, s még csak egy tű sem lévén kezemben, melylyel felebb szítanám — pennám orrát meg féltem, hogy elég — többet nem irhatok a világról; mit, nagyon szeretném, ha a félvilág elolvassná, s felvilágosítana engem abban, hogy mi nincsen benne elégvilágosan kiirva. —

Most pedig mécsvilágomnak szunyadásával, lehunyván szemeim világát, az álom világába térek. Magamat a nővilág szívvilágának szerelem világába ajánlván, vagyok és leszek az egész világnak — tehát a nővilágnak is: világos tisztelője — e világon, s a mai magyar világnak kész kvártélycsinálója a — jövő jobb világra!

Szabó Lajos.

El-elborul...

(Népdal.)

El-elborul az ég alja,
Hivom a babám, nem hallja.
Nem hallja, mert nem akarja,
Másfelé hajlik a karja.

Pedig oly nagyon szerettem,
Szép szavának rabja lettem,
Rabja lettem, mégsem szeret,
Engem úgyse megemelet...

Ha nem szeret, úgy is jól van,
Mebüntetem haragomban:
Megcsókolom öszszeviszsza,
Ha nem tetszik, adja vissza.

Illés Tivadar.

Debreceni napló.

Magyar királyok emléke. Megszokta a magyar emlegetni a maga királyát. Már maga az emlék szó nagyjelentőségű arra nézve, hogy a magyar őslaka helyén Igurban nagy, hirre méltó hősökkel bővölködő nemzet volt, kiknek tiszteletére, nevök örök életére jelt, oszlopot emelének, s ezen emelék vagy emlék, a hirmaradandósága tudatának, vagyis az észbejutásnak kifejezésére

egyedül él nyelvünkben elanynyira, hogy ez elvont fogalom kitételére teljességgel nincs más szavunk. Igaz, hogy jelenlegi honunkban egyellen emelék sincs a magyar királyokért emelve, de azért mégis meg van emlékök; mert a magyar megszokott emlékezni nagy, avagy híres embereiről, királyairól, — már kirül hogy?

Vajkot mint szentet, Lajost mint nagyot, Mátyást mint igazságot emlegeti, kirül busan danolja el: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság!“ — A talyigáruL Kun László jut eszébe, a talyigát László-szekerének híván.

E hétnek egy estvéjén ily gondolatok szálltak meg, a mint Debrecennek nagy hatvanutcáján kiértem, s a csizmadiasátorok megelt eltekintvén, szemembe ötlött sok száz mécsseivel, égő katlanaival a „Laci konyhája“. Mert ime ez is emléke egy magyar (?) királynak, Dob'se Lászlónak, kit az alföldi magyar Lacinak nevezett, ki ezelőtt negyedfélszáz évvel ült a magyar trónon. E királyról Dubrávius mint szemtanu, és és Heltai történetirók azt jegyzik meg, hogy céltalan pazarlásai miatt anynyira elfogyott a pénze (még akkor bankógyár nem volt Budán), hogy inasával a peccenyestű piacciaszszonyok sátoraiából, a fonatos sorról kénytelenítetett magának hozatni egy kevés ebédre valót, honnan az ily sátoros konyha, azaz a fonatos sor, mai napig „Laci konyhája“ nevet visel.

Debrecennek minden rendü népe, férfiak és hölgyek, ily szabadságos vásár alkalmával meg szoktak itt jelenni, mint az urvacsorájánál, László király emlékére; s társaságokra oszolva, a sátorokban vigan és fesz nélkül esteleznek a „Laci konyháján.“

Egy barátommal végig sétáltam a sátorok, sustorgó bográcsok, lángoló katlanok utcáján, mignem egyik sátorban igen szép hölgykoszorút pillantván meg: magam is társul szegődtem. —

A mint nagy „rebellis szakállamat“ a cigányok észrevették: körülállák az én sátoromat, s rákezdték keservesen ama bús „nagy-idai“ nótát, s miután László király emlékére a fonatosokból jól befontam volna: a szakácsaszszonyt s bortöltögető lyányát papiros pénzzel fizetem ki. S vidámságomat csak az zavará meg, hogy ha szegény László királynak csak ily papirosa lett volna is: nem lett volna kénytelen úgy élni, s most a Lacikonyhája nem volna Lacikonyhája. —

— Havi jeles dalszínészünk mulattat bennünket kedves énekével, könnynyüded és egyszersmind szabályos játékával. Először a „Csikó s“ban lépett fel. Föllépte pillanatában uj lelket véltünk kebleinkbe ömleni, s rég nem érzett kéj villanyozott át bennünket. Sok ily élvődus estvét borongó lelkeinknek.

Igazítás. A 13-dik sz. 101-ik lap első hasáb, alul 5-ik sorban: szendesége-, helyett olv. s z e n d e s é g e m-,

Jelen számunk egyes példányának ára 3 e. kr.

Nyomatik Debrecen város könyvnyomdájában.